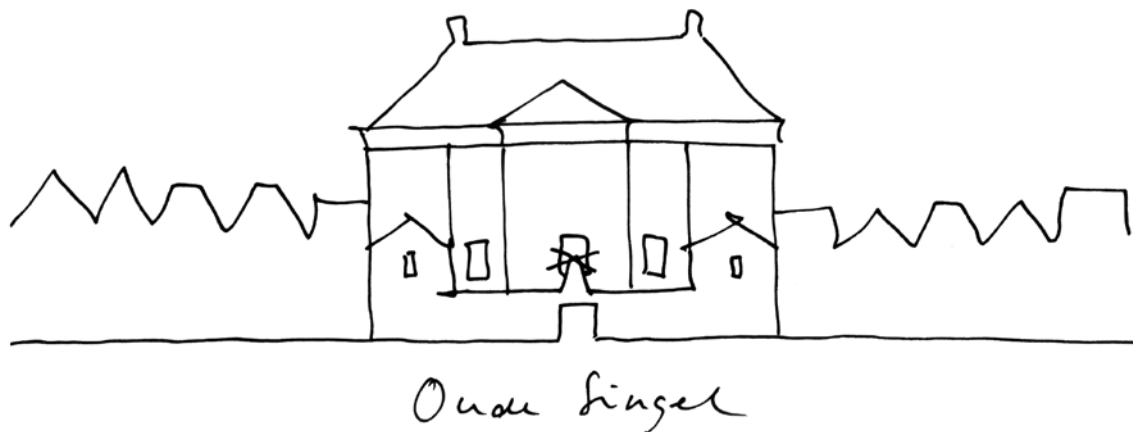

STATEMENT VAN DE ARCHITECTEN

DEFINITIEF ONTWERP MUSEUM DE LAKENHAL

impressieschets van de architecten

OPGAVE

Museum De Lakenhal is het museum voor kunst, kunstnijverheid en geschiedenis van de stad Leiden. Sinds 1874 is het gevestigd in de monumentale Laecken-Halle, een stadspaleis uit 1640 van stadsarchitect Arent van 's-Gravesande, dat gewijd was aan het keuren van de wereldberoemde lakense stoffen. Het museum en de stad Leiden zijn innig met elkaar vervlochten. Het huidige museumensemble is het resultaat van een drukke bouwevolutie, die het museum als vanzelf een verhaal geeft.

Het museum wil mee met haar tijd maar zit al jaren te krap in haar jas. Het ontbreekt aan de ruimte om te kunnen voldoen aan de eisen van een hedendaags museum. Om publiek te blijven trekken is het van belang dat het museum een laagdrempelig publiek domein wordt; een toegankelijke en levendige ontmoetingsplek met een breed aanbod van vaste collecties, wisselende exposities, lezingen en activiteiten, voorzien van een overzichtelijk entreegebied met museumwinkel en een aantrekkelijke horecavoorziening. Daarnaast bestaat de wens om ook bouwfysisch en beveiligingstechnisch te kunnen voldoen aan de bruikleeneisen van andere musea.

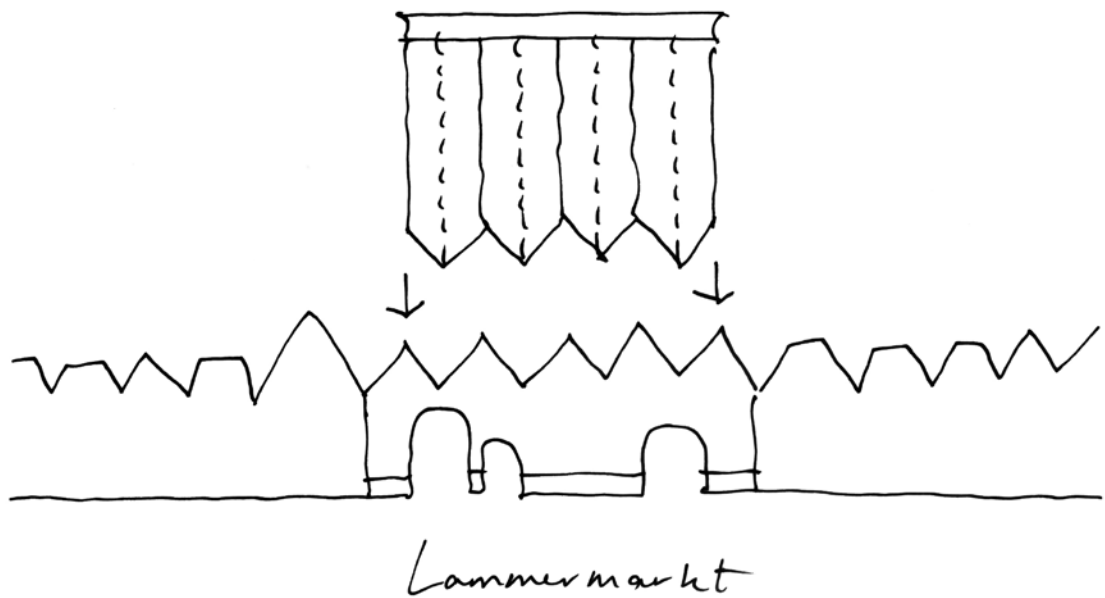
Met de nieuwe uitbreiding en de restauratie van de oude Laecken-Halle in het vooruitzicht maakt het museum zich gereed voor de 21e eeuw. De uitdaging daarbij is hoe het museum voldoende huisvesting kan krijgen op de binnenstedelijke locatie, en zich bovendien kan voegen in het continuüm van haar historie.

EENHEID IN VERSCHIEDENHEID

Het bestaande museumcomplex heeft in de afgelopen eeuwen door veranderende behoeftes diverse transformaties ondergaan. Van een werkgebouw is de Laecken-Halle in 1874 getransformeerd tot museum. In 1890 werd het uitgebreid met de Harteveltzaal, een kunstzaal met natuurlijk bovenlicht. In 1921 werd het museumoppervlak meer dan verdubbeld met een 20e eeuwse museumvleugel, de Papevleugel. Het complex laat daardoor een staalkaart van museologische ontwikkelingen zien, van 1874 tot heden. Door deze ingrepen is het gebouwensemble echter ook 'dichtgeslibt' en is de ruimtelijke leesbaarheid verdwenen; het publiek raakt snel gedesoriënteerd.

Met name in de oude Laecken-Halle, het enige gebouw uit het ensemble dat niet als museum is ontworpen, zijn de aanpassingen radicaal geweest. De voorgevel en de zolder zijn nog in de karakteristieke, originele staat van 1640. De interne organisatie is echter meerdere keren veranderd. Door het aanbrengen van grote boogvormen op de eerste verdieping is in de 19e eeuw de oorspronkelijke kamerstructuur aangetast. De bogen zijn een museale ingreep die in maat en schaal conflicteert met de typologie van het 17e eeuwse stadspaleis. Daardoor is de oorspronkelijke functionaliteit van het gebouw als keurhal ondergesneeuwd geraakt en heeft het monument aan architectonische zeggingskracht en herkenbaarheid verloren.

Het restauratieontwerp is er op gericht om een genuanceerde balans aan te brengen tussen de verschillende tijdslagen, waardoor de Laecken-Halle in

Impressieschets van de architecten

zijn typologische eigenheid wordt hersteld. Door het principe van 'eenheid in verscheidenheid' toe te passen, wordt het 17e eeuwse monument beter herkenbaar binnen de verzameling van gebouwen. Sporen uit het verleden worden niet uitgewist maar maken nadrukkelijk onderdeel uit van de esthetiek, door toepassing van een archeologische benadering die alle bestaande tijdlagen in het gebouw respecteert. Sporen van vroegere en huidige ingrepen blijven zichtbaar behouden, waardoor het verhaal van de museologische ontwikkeling blijvend verteld kan worden. Nieuwe ingrepen zijn daarbij herkenbaar eigentijds.

NOBELE EENVOUD

Een belangrijk streven van Museum De Lakenhal is om de stad Leiden haar status als historische stoffenstad weer terug te geven. Het vertellen van de historie van het pand als keurhal van lakense stoffen speelt een prominente rol in die toekomstvisie. Hier ligt een kans om voor de restauratie inspiratie te vinden in het verleden, zodat gebouw en collectie elkaar kunnen versterken. Hoewel de lakenhal zich naar de stad toe presenteert als stadspaleis, was het van binnen een werkgebouw met een eenvoudige afwerking van houten vloeren, houten plafonds en witte muren. Het was ook een gebouw waar voorname kooplieden en werklui elkaar ontmoetten. In lijn daarmee laat de architectuur van het gebouw zich typeren als 'nobele eenvoud'.

Door het accentueren van de oorspronkelijke kamerstructuur wordt de typologie van het gebouw weer leesbaar. Met name op de eerste verdieping zal aandacht worden besteed aan het herstel van de ruimtelijke indeling met de Grote en de Kleine Pers, de Stempelkamer, de Staalmeesterskamer en de Gouverneurskamer. Herstel van het historische onderscheid tussen de eenvoudige 'werkkamers' en de rijkere 'bestuurskamers' kan daarmee weer zichtbaar gemaakt worden en doet recht aan het ontwerp-principe van 'nobele eenvoud'.

EEN NIEUWE, BESTAANDE ENTREE

Na de restauratie en uitbreiding zal het museum haar deuren voor het publiek te blijven openen in de oude Laecken-Halle aan de Oude Singel. Dit is het historische hart en de naamgever van het museum. Door de entree in het monument te behouden, blijft de Laecken-Halle het middelpunt van het museum. Door het verwijderen van de tijdelijke overkapping wordt het voorhof weer een buitenkamer. De karakteristieke 17e eeuwse gevel met de verhalende ornamentiek over de lakenindustrie kan daar straks weer ten volle aanschouwd worden. Vanuit deze 'cour d'honneur' stapt de bezoeker via de monumentale voordeur de vestibule in: een lage, open ruimte met een karakteristiek balkenplafond en rondom historische ramen en deuren. Hier bevinden zich de kaartverkoop en de museumwinkel, met in de aansluitende vertrekken ruimte voor het museumcafé, de garderobe, de toiletten en de oriëntatieruimte. Ten oosten van de vestibule wordt in het huidige lighthof een nieuwe trap naar de eerste verdieping gerealiseerd.

Visualisatie voorgevel Museum De Lakenhal

OPEN UP!

Vroeger stond de Laecken-Halle met de twee zijvleugels ingeklemd tussen burgerwoningen die als vooruitgeschoven posten het stadspaleis markeren in het stedelijk weefsel. De stedenbouwkundige symmetrie van het gebouw wordt hersteld door op de plek van Oude Singel 30 de verlaagde metselwerkmuur te vervangen door een nieuwe gevel die toegang geeft tot het museumcafé. De poort van burgemeester van de Werff behoudt daarbij zijn positie.

De gesloten muur van de voorhof past bij de typologie van een besloten werkgebouw, zoals de Laecken-Halle ooit werd gebouwd. Inmiddels doet het gebouw alweer 140 jaar dienst als museum. Een toekomstgericht, laagdrempelig museum vraagt om een open en uitnodigende entree. In de huidige situatie kunnen veel bezoekers het museum niet vinden, omdat zij aan de blinde muur voorbij lopen. Het ontwerp zet daarom in op twee bescheiden openingen in de voormuur, waardoor het museumgebouw zichtbaar wordt voor de bezoeker en voor overige passanten uit de stad.

DE ACHTERPLAETS

De Laecken-Halle had oorspronkelijk een H-vormige plattegrond met een voorhof en een achterplaats. Op het voorhof werden bij daglicht de lakense stoffen gekeurd op kleurechtheid en op de achterplaats moesten de wevers, de noppers en de vollers wachten tot hun balen stof gekeurd waren op weeffouten en overige imperfecties. Deze achterplaats is in de loop der tijd opgedeeld in kamers, binnenplaatsen en gangen. Door deze ruimte weer te openen, ontstaat een centraal binnenplein waar alle tijdslagen van het museumcomplex,

ook de nieuwbouw, elkaar ontmoeten. Het is daarom de aangewezen plek voor een herkenbare oriëntatieruimte, waarvandaan de bezoeker zijn eigen route door het museum kan afleggen. De Achterplaets wordt een met daglicht verlichte ruimte met een exterieur karakter; een open plek in het hart van het museumcomplex.

De achtergevel van Museum De Lakenhal komt volledig in het zicht, waardoor de aard- en nagelvaste collectie die nu aan het zicht onttrokken is weer onderdeel gaat uitmaken van het publieke domein. De vele sporen die het gebouw draagt door aanpassingen in de tijd blijven onderdeel van de gerestaureerde architectuur. Zo worden in het hart van het complex de verhalen en tijdslagen zichtbaar, die getuigen van de historische ziel van het gebouw.

De Achterplaets zal behalve als centrale oriëntatieruimte ook fungeren als multifunctionele ruimte voor openingen, evenementen en ontvangsten. Hiermee wordt het ruimteverlies gecompenseerd dat ontstaat door het verwijderen van de huidige overkapping van het voorplein. Doordat deze ruimte fysiek afgesloten kan worden van de museale ruimtes, kunnen hier ook buiten sluitingstijd bijeenkomsten plaatsvinden.

DE JORISKAMER

Om deze multifunctionele Achterplaets mogelijk te maken wordt de Joristrap verplaatst naar de westzijde van Museum De Lakenhal, op de plaats van de Oude Singel 30. Hier wordt een nieuw gebouwdeel toegevoegd waarin de Joristrap samen met de 16e eeuwse Gravenramen als historisch ensemble wordt opgenomen. Zo ontstaat een nieuwe 'stijkkamer': de

Impressie achtergevel Museum De Lakenhal

'Joriskamer'. De trap blijft de eerste met de tweede verdieping verbinden en de twaalf gravenramen worden met elkaar verenigd in een panorama van natuurlijk daglicht. Het bestaande ensemble van de Joristrap wordt bij deze verplaatsing zo volledig mogelijk overgenomen. Op de begane grond van deze kamer bevindt zich de bar van het museumcafé. Vanuit het museumcafé is een volledig doorzicht op de Joristrap mogelijk. De trap en de gravenramen zullen een belangrijke sfeerdrager in deze ruimte zijn.

HET MUSEUMCAFÉ

Het nieuwe museumcafé ligt aan de Oude Singel 30 naast de historische Laecken-Halle. Het bestaat uit een enfilade van drie kamers, verbonden door ruime doorgangen. Het cafédeel is een dubbelhoge ruimte met daglicht van boven, die wordt ingericht met lange banken en tafels. De kamer heeft een directe toegang tot het voorhof van Museum De Lakenhal, waar het museumterras op het zuiden wordt gesitueerd. De middelste kamer heeft een bar in een directe relatie met de entreehal.

DE NIEUWE TENTOONSTELLINGSZALEN

Vanuit de Achterplaats worden twee nieuwe tentoonstellingszalen ontsloten, waarin het museum wisselende tentoonstellingen zal programmeren van (inter)nationaal belang, op basis van Leidse bronnen. Om deze uiteenlopende tentoonstellingen te kunnen faciliteren zijn de zalen toegerust op maximale flexibiliteit in indeling, lichtval en technische mogelijkheden. Door de materialisatie van vloeren, wanden en plafonds krijgen de zalen tegelijkertijd een uniek en onderscheidend karakter.

De plafonds van de zalen zijn constructief en worden uitgevoerd als schaaldaken van architectonisch beton met een granulaat van natuursteen. De wanden worden uitgevoerd in spijkerbaar mineraal stucwerk. De vloeren worden voorzien in een lichte genuanceerde baksteen, zoals dat ook in de oude Laecken-Halle werd toegepast. De vloer van de nieuwbouw verbindt de Oude Singel met de Lammermarkt door eenzelfde materialisatie van gebakken klinkers, die steeds in een ander verband wordt toegepast.

De kleine zaal wordt voorzien van natuurlijk bovenlicht. De grote zaal biedt met een groot raam uitzicht over de Lammermarkt. In de schaaldaken wordt tentoonstellingsverlichting en klimatisering geïntegreerd aangebracht. Door een optimale verbinding met de logistieke ruimtes zoals werkplaatsen, opslag- en transportruimte kunnen de tentoonstellingen volgens de museale standaard effectief worden ingericht en afgebouwd.

VERWANTSCHAP EN VERSCHIL

Hoewel de gebouwen van het museum onderling verschillen door de typische stijlkenmerken van hun tijd, vertonen ze ook verwantschap in materialisatie, materiaaltoepassing en tektoniek. De gevels van de gebouwen hebben betrekking op de achtergelegen constructie en ondersteunen de functionele ordening van het interieur. Ze zijn opgetrokken uit metselwerk en zandsteen met onverzadigde bruin- en roodtinten. De gebouwen zijn stevig met de grond verankerd. Door het solide materiaalgebruik zijn ze mooi verouderd en is er een patina ontstaan; een door de tijd veranderend,

Visualisatie van de Entreehal

maar te respecteren uiterlijk. De gebouwen hebben een monumentaal postuur van veraf, maar zijn door de tektoniek, plastiek en ornamentiek ook van dichtbij interessant, waarbij de zorgvuldige detaillering van naden en voegen opvalt. Deze thematieken vormen het DNA waaraan de nieuwe interventie zich op eigentijdse wijze spiegelt en waarmee de nieuwbouw de bouwtraditie die het bestaande museumcomplex aanreikt, innoveert.

ARCHITECTUUR UIT ÉÉN STUK

Het nieuwe gebouw presenteert zich, net als de Laecken-Halle en de Papevleugel, als een herkenbare architectonische eenheid in de rooilijn van het bouwblok. Het kent een klassieke indeling van een plint, middenstuk met erkers en een rondgaande kroonlijst. Hoewel het gebouw onderscheidend in grootte is, zoekt het met de lage flanken fysiek aansluiting bij de naastgelegen burgerhuizen. Door de verjonging naar boven toe ontstaat een eigenzinnig postuur: een rank gebouw dat stevig met de grond verankerd is.

Het gebouw wordt opgetrokken uit een warme, grijs gemêleerde baksteen; hetzelfde gevelmateriaal als van de andere gebouwen, maar onderscheidend in kleur. Door een menging van een drietal kleisoorten in combinatie met een geïnnoveerd, dubbel bakproces ontstaat een genuanceerd palet van grijs tinten, dat doet denken aan de beroemde Hollandse wolkenluchten uit de 17e eeuwse schilderijen, zoals van de Leidse schilder Jan van Goyen.

Door de tektonische stapeling en plastiek in het metselwerk presenteert het gebouw zich als een monolithisch geheel, dat naar boven toe opener wordt. De erkers geven het gebouw een ruimtelijke en poëtische zeggingskracht in relatie tot de grote maat van de Lammermarkt. Ze zorgen er bovendien voor dat het gebouw in de ochtend en de middag strijklicht vangt, waardoor de gevel ondanks zijn noordelijke oriëntatie een spel van licht en schaduw kent.

WERKGEBOUW

De nieuwbouw is hoofdzakelijk een functioneel werkgebouw. Op de begane grond bevindt zich naast de twee museumzalen de nieuwe logistieke afdeling van het museum en op de verdiepingen zijn de werkplaats, opslag en kantoren van het museum gehuisvest. Hoewel de publieke entree zich niet aan de Lammermarkt bevindt, zit hier wel een toegang tot het werkgedeelte van het museum. Door de grote deuren voor het laad- en losgedeelte met de personeelstree te combineren in een gepaarde boog wordt het werkadres van Museum De Lakenhal gemarkeerd. In de andere boog zit een groot raam waarmee er een bijzondere ontmoeting ontstaat tussen het museum en de stad. De tentoonstellingszaal presenteert zich transparant en op ooghoogte aan de Lammermarkt.

Door een onderscheid in getoogde openingen in de verder gesloten plint en een repetitie van ramen in het kantoorcluster erboven, wordt de functionele stapeling zichtbaar en onderdeel van de architectuur.

Visualisatie van de Achterplaats

MATERIAAL EN ORNAMENT

Het gebouw aan de Lammermarkt is een modern baksteengebouw dat past in de traditie van de Hollandse stad. De architectonische schoonheid ontstaat door een ton-sur-ton toepassing van een beperkt materialenpalet van baksteen en architectonisch beton. De kozijnen en deuren worden gerealiseerd in een gepatineerd messing. Door dezelfde baksteen in een steeds wisselend verband toe te passen, ontstaat een spel van licht en schaduw dat de gevelindeling ondersteunt en versterkt.

De baksteenpatronen in de daklijst en de lampetten, dicht bij de straat, doen denken aan de weefpatronen. Daarmee wordt op eigentijdse wijze het ornament geïntroduceerd in relatie tot de geschiedenis van het Leidse laken. De bogen zijn een van oudsher logische constructiewijze in metselwerk en refereren daarnaast aan de lokale bouwtraditie met grote poorten en boogramen van andere publieke Leidse gebouwen. Door een onderscheid te maken tussen volle en doorgestreeken voegen worden de boogvormen geaccentueerd in de gevel.

Zodoende heeft het gebouw een monumentaal postuur van veraf en wordt tegelijkertijd van dichtbij interessant door de tactiele eigenschappen van materialen die worden samengebracht in een zorgvuldige detaillering.

DE ARCHITECTEN

Happel Cornelisse Verhoeven
Julian Harrap Architects

MUSEUM DE LAKENHAL

Leiden

© november 2014